

NOI TRACII

BULETIN CIRCULAR TRACOLOGIC
al
CENTRULUI DE STUDII ISTORICE DE LA VENETIA

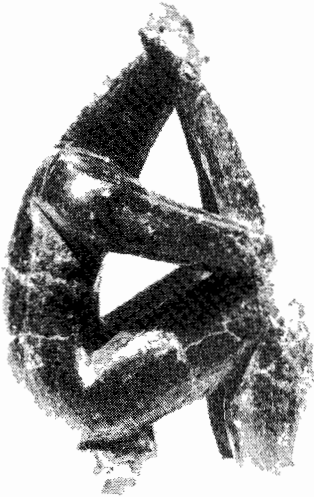
20
76

Secretariatul de redactie: MILANO, via Larga 11

DIRECTOR-FONDATOR: Prof. Dr. CONST. I. DRAGAN

Redactor: Prof. MANOIL HAIVAS

NEOLITICUL ROMANESC

«GANDITORUL»
© Dan Grigorescu

GANDITORUL
în curtea casei lui Brâncuși

Foto Ion Mocioai

TRANSPARENTE TRACE ÎN FOLCLOR

de Prof. univ. Dr. TRAIAN CANTEMIR

Dacă pentru susținerea permanenței milenare a poporului român în spațiul carpato-dunărean se recurge, de obicei, la argumente de ordin istoric, arheologic și lingvistic, nu trebuie neglijat nici faptul că în sprijinul aceleiași teze pot concura și alte dovezi la fel de valoroase ca și primele. Extrase din domenii de activitate mai puțin explorate, ele aduc nu numai mărturia neîntreruptei noastre dăinuiri pe aceste meleaguri, ci și dovada unei bogate vieți materiale și spirituale desfășurată de-a lungul vremurilor. Edificatoare în privința menționată, este etnografia, în cadrul căreia costumația rurală joacă rolul unui indiscutabil document al vechimii, originea ei fiind atestată atât în metopele monumentului de la Adam Clisi, cât și de basoreliefurile de pe Columna lui Traian(1). Aceeași confirmare a autotohnișmului multimilenar o aduce apoi botanica, în sensul că plantele de bază din grădinile noastre țărănești sunt cultivate de pe vremea Traco-Geților, unele din ele păstrându-și numele „destul de asemănătoare cu cele de azi”.(2)

La probele oferite de disciplinele subliniate se pot adăoga și cele ce rezultă din examinarea economiei popoarelor băștinașe. Concluzia ce se desprinde din analiza ei e că în „epoca fierului, creșterea animalelor a căpătat o asemenea însemnătate, încât în secolul al VIII-lea î.e.n.”(3), turmele de oi și rasele cabaline constituiau o recunoscută pondere în posibilitățile materiale ale locuitorilor de aici.

Dacă multitudinea ovinelor a dat naștere unei remarcabile literaturi populare care culminează cu minunata alegorie a Mioriței, considerată de unii folcloriști ca descinzând din vremurile bătrânilor Daci a căror concepții de viață le transfigurează artistic, despre a doua ramură animalieră, cea a cailor, nu s-a vorbit deloc. La o scrutare mai atentă a folclorului oltean și a celui din Muntenia se poate observa că și animalele acestea sunt frecvent citate în textele versurilor anonime, prezența lor nefiind decât reflectarea unor vremuri apuse.

Confirmată atât de istorie, care susține că Traco-Geții au dispus de o renumită rasă de cai, cât și de folclor, care a făcut din cal un motiv de relief pus în circulație mai ales în părțile locuite de Traco-Geții de altă dată, preocuparea pentru aceste animale a fost atât de pregnantă, încât a lăsat urme până și pe monedele lor de argint. Având imprimată pe ele figura unui călăreț, simbol al unui popor cu vădite calități agro-pastorale, calul a fost folosit atât pentru necesități de ordin familial, cât și pentru apărarea patriei. În ultimă ipostază, călăreții daci sunt reprezentați pe Columna lui Traian într-o scenă dramatică, în care, înfrânți de garnizoana romană de pe malul Dunării, se aruncă în valurile înspumate ale râului.(4) Ulterior, aceeași cavalerie dacă formează din nou subiectul unui basorelief, de astă dată de pe arcul de triumf al împăratului Galeriu, ridicat la Salonic, în amintirea victoriei acestuia din 250 e.n. asupra Perșilor. Dacii, care l-au ajutat atunci pe Galeriu, de origine tracă, nu mai figurează în postură penibilă de învinși, ci de biruitori.(5)

Tot unități dace de cavalerie sunt consemnate apoi în timpul dominației romane în Dacia, semnificând aprecierea stăpânilor față de virtuțile militare ale celor subordonați. Dându-li-se posibilitatea unei colaborări pe planul armelor, cele zece sau cincisprezece „ale” și cohorte dace care activau în afara hotarelor provinciei din nordul Dunării, au adus reale servicii imperiului roman(6).

În asemenea condiții de utilizări multiple ale calului, interesul manifestat pentru patruped s-a păstrat nu numai documentar, ci a ajuns să-și răsfrângă ecoul până în operele literare ale antichității. Primul scriitor care se lasă impresionat de frumusețea cailor traci, este Homer care, în „Iliada”, cântul al X-lea, își arată întreaga sa admirație atât pentru telegarii regelui trac Resos, cât și pentru bogăția armelor acestuia....„Tracii, veniți de curând, se află în marginea oastei/

Resos li-i Domnul, odrasla lui Eieneu și-i acolo./ Căii văzutu-i-am eu, n-au seamăn de mari și de mândri./ Albi ca zăpada sunt ei și la fugă repezi ca vântul“. – Atât noblețea animalelor, cât și strălucirea armelor de aur ale Tracului suscită invidia Aheilor, care, sub conducerea lui Ulise și Diomede, pătrund într-o noapte în tabăra aliaților și omorându-l pe Resos, îl deposedează de podoabe și cai.

O altă atestare a pasiunii pe care o manifestă Tracii pentru animalele acestea se găsește și la Sofocle, în tragedia „Teșeu”, unde, la un moment dat, se exclamă: „O Soare, luminează preacinstită de Tracii iubitori de cai“.

În folclorul literar românesc, calul nu apare numai în creațiile anonime versificate, ci și în cele în proză. În ambele genuri literare, el e prezentat nu ca animal de tracțiune, ci de călărie, ca la Traco-Geți. Aceasta înseamnă că tradiția utilizării calului pentru cavalcade se extinde până la noi, motivul lui folcloric nefiind decât transparența unei realități trecute. Prezent în epica de rezonanță istorică, în cea de ordin fantastic, cât și în lirica de dragoste sau de călărie, motivul ajunge de multe ori până în cuprinsul colindelor de nuanță profană. Frecvența lui nu-i uniformă în toate speciile.

În creațiile istorice sau în colindele profane, calul are un rol pasiv, de simplu mijloc de transport. La fel se întâmplă și în legendele apocaliptice, unde călătoria la rai sau iad se face nu prin intermediul unor forțe mistico-fantastice, ci tot cu ajutorul lui. „Frunzuliță de susai / Pusei șaua pe trei cai/ Și plecai pe drum de rai“.(7) Abia în legendele voinicești calul începe să aibă o contribuție activă în derularea acțiunii, fie ajutându-și stăpânul să scape dintre zidurile închisorii, așa cum se întâmplă în „Corbea”, fie săpându-i groapa, ca în „Toma Alimoș“.

Frecvența cea mai mare pe care motivul folcloric al calului o atinge în perimetrul po-

eziilor anonime, este cea din lirica erotică. Aceasta e atât de impregnată de prezența calului participant la evoluția sentimentelor încercate de tineri, încât lucrările în care patrupedul lipsește, par deficitare din punct de vedere al conținutului. Impresia se datorește faptului că pentru poeții populari din sudul țării, imaginea îndrăgostitului nu poate fi disociată de cea a calului. Simbol al tinereții și al avânturilor romantice, el conferă stăpânului prestanță și maturitate. Intermediar între cei ce întrețin afecții reciproce, devine condiție indispensabilă a continuității a legăturilor lor. În absența lui, așteptările iubitei nu ajung la împlinire: „Bădișorul meu din deal/ Ar veni, dar n-are cal.../ Ia-ți bădiță, cal cu plată/ Și mai vină câteodată“.

Versurile care au ca subiect asistența calului în legăturile intime dintre tineri dispun de o largă gamă de variante. Din acestea cele mai cunoscute sunt acelea care au intrat în repertoriul tarafurilor de lăutari, beneficiind prin ei de o difuzare extinsă: „Pe deal pe la Ialomiță/ Paște calul lui Gheorghită/ Priponit de-o garofiță“.

În lirica erotică, de nuanță masculină, calul capătă un plus de importanță, pentru că tânărul e acela care-l întreține și îl folosește în drumurile lui repetate. În consecință, raporturile dintre îndrăgostit și cal sunt mai strânse, mai apropiate, ducând uneori la personificarea calului și la transformarea lui în confident. În această situație între cele două personaje au loc dialoguri din care rezultă concursul variat ce-l dă animalul stăpânului. „Murgule, de când te-am luat,/ Nici o slujbă nu ți-am dat./ De seară să te gătești,/ O să pui șaua pe tine.

Prezența calului devine indispensabilă nu numai în febra mistuitoare a sentimentelor de dragoste, ci și în timpul stagiului militar. Poezia anonimă sudică menționează mereu preferința recruților de a face armata la roșiori sau la călărași, pentru că în unitățile acestea desrădăcinarea nu se simte atât de

acut ca în regimentele de alt profil. Aceasta cu atât mai mult, cu cât la călărași se venea cu calul de acasă, de la părinți. „Unu mie la călărași/ Face armata sa la Iași./ Foaie verde trei bujori,/ Și unu-i la roșiori“.

Calul nu lipsește nici din imperiul basmelor. Feșorii de împărat au, de obicei, de parcurs distanțe mari, fapt pentru care se pregătesc din timp, alegându-și din herghelile părintești, după un anumit ritual, caii cei mai buni. Amănuntul e semnificativ, pentru că atestă existența preocupărilor pentru cai până și în basme. Este o latură specifică a epocii noastre folclorice care o distanțează categoric de narațiunile anonime ale celorlalte popoare, întrucât **acestea preferă** alte animale. Nordicii înclină mai mult spre păsări, Germanii și Francezii spre patrupede mici, domestice sau sălbatică, Rușii spre o natură haotică, delabirint. Distanțele mari la care se referă basmele românești, vizează fără dubiu, timpurile de altă dată, când Traciile se întindeau pe o suprafață enormă, de la Marea Egee și din vestul Asiei Mici până în mlaștinele Pripetului și de la cadrilaterul Boemiei până la Bug“.(8) În aceste condiții, când după Herodot „neamul tracic este, după cel al Indienilor, cel mai mare din toate“(9), și când legăturile dintre diversele lui grupări etnice trebuiau mereu întreținute, caii erau o necesitate absolută, fără de care unitatea lor s-ar fi destrămat. Așa se explică de ce prezența calului persistă cu atâta vigoare în literatura noastră populară, motivul lui înscriindu-se printre motivele cele mai productive.

Având în vedere importanța economică, militară și estetică a calului, motivul lui e firesc să nu rămână circumscris numai la lucrări literare, ci să treacă și în cuprinsul altor arte. Sculptural, el poate fi identificat în clasicile basoreliefuli ale așa numitului „cavalier trac“, care se întâlnesc în muzeele naționale din București, Constanța, Mangalia etc. precum și în partea de nord a Bulgariei.

El se mai găsește apoi, ca element decorativ, în materialele textile din Oltenia și Muntenia, de unde este transferat în arta tipografică, lăsându-se reproduș în diverse ocazii. Una dintre acestea o oferă coperta culegerii de „Folclor din Oltenia și Muntenia”, apărută în 1967. Prezența acestui simbol grafic, așezat în fruntea colecției citate, sugerează nu numai originea comună a celor două arte, ci și similitudinea lor din punct de vedere al conținutului, întrucât o bună parte din versurile culegerii au ca subiect legătura dintre om și cal. Tot grafic trebuie menționată apoi seria de valori poștale care poartă și ele efigia călărețului trac.

Datorită prezenței continue a calului în diverse sectoare de activitate, motivul lui intervine până și pe suprafața porților de la țară. De astă dată nu mai e vorba de cuplul ecvestru cunoscut, ci numai de conturul calului cu șeaua pe el. Motivul trece atât ca emblemă a bunăstării familiei respective, cât și ca mărturie a perocupărilor zootehnice care fac cinste nu numai populației străvechi, ci și succesorilor ei.

Existența motivului calului n-are nici o legătură cu jocul căiușilor, practicat în Moldova, în timpul sărbătorilor de iarnă, pentru

că originea obiceiului din urmă e mai nou și străină. Dacă spectacolul căiușilor a prins repede rădăcini, faptul se datorește ambianței favorabile pe care a creat-o cultul calului. Preluat de la Traco-Geți și dus în continuare de descendenții acestora, el nu s-a limitat numai la utilizări practice, ci a cunoscut și o serie de transfigurări artistice. Contribuția cea mai importantă în sensul acesta o aduce tezaurul nostru folcloric, în cuprinsul căruia urmele vechilor deprinderi ale Traco-Geților transpar cu ușurință.

N O T E.

1. Tancred Bănățeanu, *Portul popular, mărturie vie a continuității istorice, a unității spirituale a poporului român*, în Scântea, 1976, nr.10.418, pg.1.
2. Al. Borza, *Plantele din grădina mea*, Editura științifică, București, 1960, pg.12.
3. Ion Vlăduțiu, *Etnografie românească*, Editura științifică, București, 1973, pg. 251.
4. Hadrian Daicovici, *Dacii*, Editura pentru literatură, Biblioteca p.toți, 1968, Planșa cu fig.23.
5. Constantin Iordache, *Traco-Dacii din sculpturile arcului de triumf al lui Galeriu*, în Noi Tracii, 1975, nr.11, pag.7-8.
6. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor în unele lucrări străine recente*, în Revista de istorie, 1975, tom. 28, pg.942.
7. Citatele sunt extrase din culegerea personală de folclor.
8. Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Editura „Cugetarea” - Georgescu Delafras, București, 1943, p.36.
9. Constantin C. Giurescu, idem.

Două vase policrome din faza Cucuteni A2
descoperite la FRUMUȘICA
(Muzeul din Piatra Neamț)

ARTA SPECTACOLULUI IN DISCUTIA CONSILIULUI EUROPEI

La Atena a avut loc, între 1 - 3 martie 1976 un colocviu asupra artei spectacolului organizat de Comisia Culturii și Educației din cadrul Consiliului Europei. La încheierea lucrărilor, doamna Dora Stratou a oferit un spectacol folcloric de dans, care a avut un succes deplin. Ea este persoana care a reluat studiul folclorului în Grecia, scriind și o carte în acest domeniu, intitulată „Les danses grecques, lien vivant avec la Grèce de l'antiquité“, publicată la Atena în anul 1967. În această lucrare, după ce face un istoric al folclorului grec, doamna Dora Stratou arată cum a început munca de sistematizare a tradițiilor originale și autentice ale dansurilor populare grecești. În acest scop ea a redeschis vechiul teatru de la Pireu, care a constituit primul pas pe acest nou drum al artei în Grecia. Din 1965 și până azi, teatrul Philopappos de la poalele Acropolei ateniene găzduiește întreaga vară spectacole de dansuri naționale grecești din di-

ferite regiuni ale țării.

Folclorul este arhiva străveche și necrisă a fiecărui neam, care păstrează cu tenacitate, peste timp și evenimente, cântecele, dansurile, costumele, riturile și toate tradițiile legate de istoria și viața sa. Valorificând folclorul grec, doamna Stratou aduce un imens serviciu ideii înfrățirii europene a popoarelor, în deosebi în spațiul tracic al Haemusului. Purtătorii acestor străvechi tradiții au fost Aheii și Dorienii de ieri și de azi. Ei au venit din leagănul spațiului tracic, de la Porțile de Fier și de pe Mureș, confirmând astfel, odată mai mult, originea comună și înfrățirea popoarelor balcanice.

Spectacolul a început cu cele mai tipice dansuri populare grecești, anume cele din Epir. Fotografia de mai jos reprezintă o horă din această regiune, care este foarte asemănătoare cu dansurile noastre de pe valea Mureșului și din Banat precum și cu Horia românească, transmisă nouă din timpuri străvechi

încă din neolitic. Într-adevăr săpăturile arheologice executate în ultima vreme au scos la lumină o mare bogăție de vase din ceramică, aparținând neoliticului românesc, între care și celebra „Horă“ numită „de la Cucuteni“, pe care meșterii anonimi de acolo au ținut s-o eternizeze pe unul din vasele

măiestrite pe care le-au confecționat. Hora aceasta poate fi admirată la muzeul Const. Matase din Piatra-Neamț.

Asemănarea aceasta dintre dansuri, dacă nu, uneori, chiar identitatea dintre ele, apropie foarte mult popoarele din această zonă.

CELEBRA «HORA DE LA CUCUTENI»

Muzica este și ea tradițională, transmisă din generație în generație, din cele mai vechi timpuri ale poporului grec. Ea reamintește melodiile de pe valea Mureșului, de prin satul Inaco, care până la 1290 purta numele de Igrichi, sau pe cele din satul Monor, - nume atât de caracteristic grecesc - unde multe familii se numesc Popescu al lui Agori, care în limba greacă înseamnă băiat, băieți. Acestea se înrudesc cu familiile Dragan din acest sat și din alte localități ale județului Năsăud. În Banat există un sat care are un nume tipic grecesc, anume *Acmonia*.

Această asemănare feapantă dintre muzica, ritmul și chiar instrumentele muzicale grecești, cu cele amintite din regiunea Mureșului, din restul Transilvaniei și din Banat confirmă încă odată unitatea popoarelor din spațiul traco-iliric, spațiu care se întindea spre mieznoapte până la Marea Baltică, pe Vistula, în Polonia de astăzi, în Cehoslovacia, în Panonia (Ungaria de astăzi), Noricum (Austria), Italia toată, Peninsula Haemus (Balcanică), Anatolia (Turcia), în care triburile trace cu 100 de denumiri specifice, au emigrat din Dacia-Getia de odinioară (România de azi) unde, încă din paleolitic, în valea Dunării, s-a dezvoltat prima civilizație occidentală. La fel s-a întâmplat și în alte văi de fluvii, ca Eufratul, Gangele, etc.

Farmecul muzicii și ritmul dansului unește mai mult aceste popoare înrudite, care poartă azi nume diferite și vorbesc limbi deosebite, decât limbajul lor, căci arta are o putere de comunicare mult mai mare, e universal comprehensibilă, pe când limbajul e limitat și are o putere de circulație numai în cadrul grupului respectiv.

Recentele descoperiri arheologice de la Porțile de Fier și din Banat au scos la iveală urmele unei culturi multimilenare, de acu 40.000 de ani, cum s-a verificat cu C 14 ra-

dioactiv și cu alte metode.

Comisiei Culturale și Educative a Consiliului Europei de la Strasbourg și ceilalți participanți la Colocviu nu li se putea oferi un spectacol mai potrivit pentru unitatea culturală a Europei în această zonă cu străvechi origini.

Dar câți dintre participanți cunosc aceste legături, aceste tradiții, aceste istorii și câți educatori o cunosc în Grecia, ca s-o arate tinerelor generații, crescute într-un spirit exclusivist de preamărire unică a culturii grecești? Cultura greacă este prezentată ca fenomen aparte, fiind născută spontan, fără origini sau legături cu altele, izvorită din țeasta Ateiei, la rândul ei creată prin transformarea Marelui Mame a Tracilor frigieni din muntele Ida.

Doamna Dora Stratou a adus prin spectacolul d-sale un serviciu Consiliului Europei chiar necunoscând aceste detalii și pentru opera sa magnifică merită mulțumirile și aplauzele Europei.

Conform programelor de învățământ din Grecia, absolvenții de liceu, cu bacalaureat, nu numai că nu ajung să cunoască vreo limbă străină, dar nici măcar alfabetul latin, cum a demonstrat-o o doamnă în avioanel de întoarcere de la acest simpozion, de la Atena la Roma, care n-a fost în stare să completeze fișa de debarcare în Italia, punând la grea încercare organele polițienești de control italiene, întrucât fișa a fost scrisă în limba greacă, pe care ei nu o cunoșteau.

În ce privește Consiliul Europei, acesta ar trebui, prin Comisia sa pentru Cultură și Educație, să înscrie în programele sale studiul dansului popular, al muzicii și al folclorului, în general, așa cum se cultivă cu ardoare în România, Austria, Franța și în alte câteva țări.

I. C. D.

NOI, TRACO - GEȚI!

S-au schimbat și oameni și împărății.
Lave de vulcani, acum sunt pietre reci.
Apelor schimbându-li-s-a cursul lor,
Noi, rămași cum fost-am, cum vom fi pe veci, -
Noi, Traco-Geți!

Graiul ni-i dogoare, apă în susur.
Drag ne-a fost, ne este drag al nostru grai.
Țundra nou țesută-i tot din fibre vechi,
Vechi pe plaiul nou și noi pe vechiul plai,
Noi, Traco-Geți!

Port cu flori, în cap cât Golia căciuli,
Negru astrahan din mioritic Iași.
Fulgere-au venit și fulgere s-au stins.
Lași să fim? Dar am putea să fim noi lași, -
Noi, Traco-Geți?

Ierni cu toane, scurte. Calde primăveri.
Rîu în matca roasă tot curgând, curgând.
Gând de vitejie răbufnind în noi.
S-ar putea s-avem un mai statornic gând,
Noi, Traco-Geți?

Grâiele buiace pe ogorul trac.
Sunt buiaci și munții coperiți cu brazi.
Printre brazi eterni, sâlhui, cu ei pe culmi,
Printre grâie, ce am fost, noi suntem azi.
Noi, Traco-Geți!

PETRE PASCU

Acest Buletin tracologic este conceput ca o tribună liberă de circulație a ideilor provenite nu numai de la specialiștii consacrați, ci de la toți cei ce se ocupă de probleme tracologice. Publicarea unui articol sau a unei lucrări nu însemnează că reprezintă implicit și punctul de vedere al Centrului de Studii Istorice de la Veneția.